

Як свідчать результати проведеного аналізу, кількісна домінантність біблеїзмів *God, bless* спостерігається в текстах монологічних звернень політиків до виборців та в текстах їх програм, проєктів і т.д. Більше того, монологічні звернення Б. Обама до американців у своїй більшості (із 105 – 101 виступ) закінчуються словами *God Bless America /you, etc* [11]. Вживання біблеїзмів *God, bless* налаштовує реципієнта на виключно позитивний спосіб міркування; адресант вербалізує те саме бажання добробуту адресату, про яке зазначає Андреев В.І., тим самим наголошуючи на власній порядності, виключності на політичній арені.

Разом з тим, за рахунок повсюдності ЗМІ, збільшення частоти появ політиків перед виборцями, а відтак, і обмеження часу, який адресант отримує на підготовку своєї промови, спостерігається наближення характеристик усного та письмового, підготовленого та не підготовленого мовлення. Результати проведеного аналізу демонструють кількісну перевагу біблеїзмів у зверненнях політиків, що носять підготовлений характер. Тим не менш, не підготовлене мовлення не позбавлене цієї лексичної складової. Більше того, саме частотність апеляції до біблеїзмів слугує рушійною силою, що спричиняє до розширення семантичного поля.

1) *And I think the most eloquent words ever written were those in our Declaration of Independence that said it's a creator who endowed us with inalienable rights given to us from God, not from government. And the beauty of that is that government cannot take those rights away. Only God can give, and only God can take* [11].

2) *Through a cacophony of division and hatred, his voice rang out, challenging America to make freedom a reality for all of God's children and prophesying a day when the discord of our Union would be transformed into a symphony of brotherhood* [11].

3) *We need a government that stands up for the hopes, values, and interests of working people, and gives everyone willing to work hard the chance to make the most of their God-given potential* [11].

У кожному із запропонованих прикладів лексична одиниця *God* демонструє інтенціонал значення, адже ключовою складовою семантики залишається: *the spirit or being who Christians, Muslims, Jews, etc. pray to, and who they believe created the Universe* [8, с. 695]. Тим не менш, якщо в першому прикладі *God* позначає одиничність, виключність (зверніть увагу: *from God but not from government; only God*), що веде до єдиної думки: Бог – Творець, Бог єдиний. То у другому прикладі за рахунок утворення словосполучення *God's children* іде переміщення семантичних важелів, ключовою стає лексема *children*, яка, відповідно, несе в собі вже множинність. У такий спосіб звертаємось до думки про чисельність населення США (*challenging America, our Union*), яке, відповідно до Божих настанов, неодмінно має жити у мирі та злагоді (*a symphony of brotherhood*). А от у третьому прикладі лексичний новотвір *God-given potential* зберігає у семантиці від *God* лише *something which you give too much importance or respect* [8, с. 695]. Більше того, це «щось» (*hopes, values, and interests*) формулюється езотерично, натяками, зверненням до загальних істин про «добро», що кожен має зрозуміти самостійно (певно, що так і зробить, але вже залежно від власного виховання, життєвих принципів, пріоритетів).

Відтак, політичний дискурс США залишається широким плацдармом для здійснення подальших досліджень, лексико-стилістичних, граматико-стилістичних пошуків. Біблеїзми, не зважаючи на приналежність до Святого Письма, «зв'язок з Богом», «величність», «урочистість», за рахунок частоти вживання здатні втрачати цю складову значення, здобуваючи нові семантичні нашарування. Лише комплексне вивчення з урахування як провідних характеристик політичного дискурсу США, так і тенденцій, що спостерігаються у доборі тих чи інших лексичних та граматичних конструкцій у виступах американських політиків, де б до уваги брались прагматичні та когнітивні, лінгвальні та екстралінгвальні складові, здатне дати відповідь на питання про подальші тенденції у лексичному та граматичному складі англійської літературної мови.

Література:

1. Андреев В. И. Деловая риторика / В. И. Андреев. – М. : Народное образование, 1995. – 208 с.
2. Введенская Л. А. Культура и искусство речи. Современная риторика / Л. А. Введенская, Л. Г. Павлова. – Ростов-на-Дону : Феникс, 1998. – 576 с.
3. Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание / А. Вежбицкая. – М. : Русские словари, 1996. – 416 с.
4. Культура русской речи : учебник для вузов / [С. И. Виноградов, Л. К. Граудина, Е. В. Карпинская и др.]; под ред. проф. Л. К. Граудиной и проф. Е. Н. Ширяева. – М. : Издательская группа НОРМА – ИНФРА М, 1998. – 560 с.
5. Попова О. В. Передвыборчий дискурс США в динаміці англійської мови середини ХХ – початку ХХІ століть : дис... канд. філол. наук: 10.02.04 / Попова Олена Володимирівна. – Суми, 2014. – 252 с.
6. Серажим К. Дискурс як соціолінгвальне явище: методологія, ар-хітектоніка, варіативність. [На матеріалах сучасної газетної публіцистики]: Монографія / К. Серажим / За ред. В.Різуна. – К. : Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2002. – 392 с.
7. Четайкіна В. Функції біблеїзмів у промовах Джорджа Буша-молодшого / В. Четайкіна // Іноземна філологія. – 2013. – Вип. 125. – С. 77–84.
8. Longman Dictionary of Contemporary English / [director Della Summers]. – 4th edition. – Edinburgh : Person Education Limited, 2005. – 1950 p.

Ілюстративний матеріал:

9. Obama Sandy-Hook Prayer Vigil Speech Transcript [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайту : <http://www.christianpost.com/news/obama-sandy-hook-prayer-vigil-speech-transcript-newtown-full-text-video-86758/>
10. Page of Michele Bachmann [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайту : <http://www.michelebachmann.com/issues/>
11. The American Presidency Project [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайту : <http://www.presidency.ucs.edu/index.php>

УДК 811.112.2:373.7

Л. О. Потенко,

Черкаський інститут банківської справи УБС НБУ, м. Київ

СКОРОЧЕННЯ КОМПОНЕНТНОГО СКЛАДУ НІМЕЦЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ

Стаття присвячена проблемі семантичних зрушень у значенні німецьких фразеологічних одиниць шляхом скорочення компонентного складу твірних фразеологізмів, виділених на основі аналізу фразеологічних словників. Результати цієї роботи демонструють продуктивність дериваційних процесів на матеріалі емотивної фразеології. Скорочення компонентного складу фразеологізмів розглянуто в статті як засіб семантико-структурних змін фразеологічних одиниць у процесі фразеологічної деривації.

Ключові слова: фразеологічна деривація, твірні та похідні фразеологізми, емотивна фразеологія, скорочення компонентного складу фразеологічної одиниці.

Стаття посвячена проблемі семантичних зсвігов в значенні німецьких фразеологічних одиниць путем скорочення компонентного складу образуючих фразеологізмів, виділених на основі аналізу фразеологічних словарей. Результати цієї роботи демонструють продуктивність дериваційних процесів на матеріалі емотивної фразеології. Скорочення компонентного складу фразеологізмів розглянуто в статті як средство семантико-структурних змін фразеологічних одиниць в процесі фразеологічної деривації.

Ключевые слова: фразеологічна деривація, образуючі і похідні фразеологізми, емотивна фразеологія, скорочення компонентного складу фразеологічної одиниці.

The article is devoted to the problem of semantic shifts in the meaning of German phraseological units by reducing the component composition of the formative phraseologisms, which have been selected on the basis of the analysis of phraseological dictionaries. The results of this work indicate the productivity of derivational processes on the material of emotive phraseology. The reduction of the component composition of phraseological units is viewed in the article as a means of semantic-structural changes in the process of phraseological derivation.

Keywords: phraseological derivation, formative and derivative phraseologisms, emotive phraseology, reduction of the component composition of phraseological unit.

Постановка проблеми. На початку XXI зростає інтерес науковців до встановлення основних семантичних і структурно-семантичних механізмів утворення похідних фразеологізмів різних мов. Безперервне оновлення фразеологічного запасу будь-якої мови викликає потребу в теоретичному осмисленні мовного матеріалу, який постійно надходить, у необхідності комплексного і ґрунтовного аналізу мовних знаків, а саме фразеологізмів. Питання щодо розмежування фразеологічних одиниць (похідної та вихідної), появи та модифікації узуальних і окупаційних фразеологізмів потребують сьогодні подальших наукових розробок як у теоретичному, так і в практичному плані.

Метою статті є аналіз структурно-семантичних механізмів утворення похідних фразеологізмів німецької мови шляхом скорочення компонентного складу вихідної фразеологічної одиниці.

Аналіз досліджень і публікацій. Розв'язанню поставлених проблем присвячені роботи багатьох вчених. Варто зауважити, що більшість наукових праць містять результати досліджень індивідуально-авторських перетворень / фразеологічних трансформацій / модифікацій у мовленні (Л. Болдирева, М. Джаграєва, Л. Ковбасюк, С. Коновець, І. Кукліна, З. Павлова, С. Пташник, Н. Burger, W. Fleischer, G. Greciano, B. Wotjak та ін.). Вчені розрізняють структурно-семантичні зміни якісного порядку (субституція) та кількісного порядку (перерозподіл, контамінація, звуження, розширення кількісного складу фразеологізму (М. В. Гамзюк).

Результати дослідження доводять, що ступінь відмінності семантики базового та похідного фразеологізмів залежить від емотивної маркованості слів, які виступають заміниками і теж зазнають переосмислення, коли на перший план виходить їхня емотивність; від кількості компонентів базової одиниці, що підлягають субституції; від емотивної маркованості компонентів фразеологічної одиниці (далі – ФО), які скорочуються або доповнюють вихідне поняття; від контамінаційних змін фразеологізмів.

Поділяємо погляд відносно того, що «вчені у процесі дослідження деривації похідних мовних одиниць поза увагою залишають те, що вони не утворюються, а відтворюються, хоча, безумовно, «дериваційна історія» кожної з них починалася з процесу продукування» [5, с. 97]. На відміну від окупаційних знаків, які ілюструють і сам процес утворення похідної одиниці, і відношення похідності між ними, узуальні – засвідчують лише відношення похідності. Окупаційна деривація як процес утворення індивідуально-авторських похідних знаків не піддається безпосередньому спогляданню. Вона відбувається у свідомості мовців, і про те, яким саме чином це здійснюється, доводиться судити тільки за конкретними її результатами [5, с. 101].

У запропонованій роботі здійснено спробу опису механізмів семантичних зрушень у значенні ФО шляхом скорочення компонентного складу твірних фразеологізмів, виділених на основі аналізу фразеологічних словників. На сьогодні лінгвістичне явище скорочення компонентного складу фразеологізму залишається найменш вивченим виявом мовної динаміки, незважаючи на те, що є одним із найбільш продуктивних засобів створення нових експресивних виразів у сфері мовлення. Огляд наукової літератури з питання показав, що в сучасній лінгвістичній науці відсутній єдиний усталений погляд на усичення компонентного складу як вид структурно-семантичних змін ФО. Для позначення досліджуваного лінгвістичного явища науковці активно послуговуються термінами редукція (О. Бабкін, В. Ужченко) й еліпсис (В. Виноградов, І. Гнатюк, Н. Неровня, Л. Щербачук).

Явище редукції, за визначенням О. М. Бабкіна, полягає у видаленні деяких слів-компонентів фразеологізму, внаслідок чого фразеологічна одиниця стає компактнішою і лаконічнішою, що збільшує її поєднувальну здатність і цілком відповідає семантичній еволюції в бік розвитку абстракції [1, с. 12]. Сталі вирази, побудовані за допомогою еліпсису, підтверджують характерну для фразеологізмів властивість стисло передавати велику кількість інформації як вияв закону мовної економії. Це виявляється в розвитку скорочених варіантів, які поступово витісняють з ужитку вихідні одиниці. Первісні ФО зникають, поступаючи місцем своїм більш «укompактним» синонімам, в яких інтенсивність прояву певної ознаки стає суттєво підсиленою [3].

«Еліпсис» (від грец. – ellipse) – випущення, пропуск у реченні слова чи словосполучення, зрозумілого з контексту або з конкретної ситуації [4, с. 57]. Фразеологічний еліпсис – «це звуження рамок фразеологізму, усичення його компонентів, зумовлене прагненням до економії мовних засобів і локалізації мовлення, до усунення надлишкових з точки зору конкретного факту комунікації компонентів» [2, с. 131]. «Можливість скорочення компонентного складу базується на здатності носіїв мови співвідносити еліптичну частину з повною формою ФО, що зберігається в їх свідомості» [12, с. 638].

Терміном еліпсис Н. М. Неровня пропонує означувати явище, пов'язане з опущенням одного або кількох слів-компонентів фразеологізму і розрізняти два види такого явища: еліпсис-скорочення й еліпсис-стиснення [7].

При еліпсисі-скороченні опускається один або кілька крайніх компонентів ФО. При еліпсисі-стисненні у ФО опускається один чи кілька центральних компонентів. Прикладами фразеологічного еліпсису-скорочення можуть слугувати наступні мовні одиниці: *mit Haut und Haar verschlingen* → *mit Haut und Haar*; *mit der Hand um den Bart gehen* → *j-m. um den Bart gehen* [9, с. 27]. Прикладом фразеологічного еліпсису-стиснення може бути ФО: *j-m. blümerant vor den Augen werden* → *j-m. wird es blümerant* [9, с. 42].

Скорочуватися можуть одночасно як початкові, так і серединні та кінцеві компоненти базового фразеологізму. Наприклад: *sich wie ein roter Faden durch etwas ziehen* → *der rote Faden* [9, с. 72]; *j-m. ein Dorn im Auge sein* → *ein Dorn im Auge* [9, с. 63]; *j-m. etw. auf Nimmerwiedersehen borgen* → *auf Nimmerwiedersehen* [8, т. 2, с. 80]. Скорочуватися можуть як окремі слова, так і словосполучення або речення, наприклад: *den letzten Bissen vom Mund (e) absparen* → *etw. vom Mund (e) absparen* [9, с. 177].

При еліптуванні скорочуються найчастіше дієслова і дієслівні групи, що пов'язане з роллю дієслів у німецькій мові, які мають дуже широке, узагальнююче, «нейтральне значення» [10, с. 116]. Наведемо лише деякі приклади: *Geschehene Dinge sind nicht zu ändern* → *Geschehene Dinge* [9, с. 61]; *der alte Adam in ihm regt sich* → *der alte Adam* [9, с. 15]. Скорочення кількісного складу не спричиняє звуження об'єму значення, оскільки компоненти, які залишилися, вбирають в себе елементи значення скорочених одиниць, відбувається семантичне збагачення за рахунок варійованих компонентів [6, с. 111].

Демонстрацією звуження синтаксичної структури твірного фразеологізму, яке виражається у створенні додаткових відтінків значення, може бути похідна ФО *in Buxtehude* – (ugs.) «*irgendwo in, aus einem kleinen, unbedeutenden, abgelegenen Ort*» [14, с. 296]. Вихідний фразеологізм *wie in Buxtehude, wo die Hunde mit dem Schwanz bellen* – «*ein entlegener / rückständiger Ort*» [17] має давнє походження. Погане знання жителями містечка Букстехуде голандської мови призвело до того, що підрядне речення *wo die Hunde mit dem Schwanz bellen* перекладається буквально «де собаки гавкають хвостом». Цей вираз виник через нерозуміння голанд. *Hunte* (дзвін) замість *Hund* (собака), а також дієслова *bellen*, яке в голандській мові означає «дзвонити», а в німецькій – «гавкати»; затерта руками дзвонарів мотузка дійсно схожа була на собачий хвіст (*Schwanz*). У результаті скорочення фразеологізму вихідне поняття доповнилось новими емотивно-логічними семами («невідоме, далеке від цивілізації місце»), які підсилюють образність та емотивність новоствореного фразеологізму.

Отже, завдяки дії закону мовної економії при еліптуванні спостерігаємо підсилення емотивного змісту, тобто збільшення інтенсивності вияву певної ознаки, дії, вираженої похідною ФО. На інтенсивність емоцій, виражених похідними ФО, може впливати характер емотивної маркованості редукованого компонента. Так, наприклад, редукція лексичного компонента *Mucke* зі значенням «каприз, примха» у складі прислів'я *Mit Geduld und Spucke fängt man eine Mucke* [16, т. 19, с. 1476], який характеризується негативною емотивною оцінкою 'осуд', 'несхвалення', спричинила зменшення питомої ваги емотивності у похідній ФО *mit Geduld und Spucke* «терпляче, з великим терпінням» [8, т. 1, с. 244].

Подібні зміни можуть виникати також при скороченні компонентів-інтенсифікаторів, напр.: *Na dann prost Mahlzeit!* → *Mahlzeit!* [14, с. 979]. У результаті скорочення компонентів *Na dann prost* семантична структура ФО втрачає певне емотивне навантаження. Подібні зміни відбуваються також у наступній дериватній парі: *ein ganz gutes Herz haben* – «*gut, gutartig, hilfsbereit sein*» → *ein gutes Herz haben* – «*gut, hilfsbereit, mitleidig sein*». Через випуск компонента *ganz*, семантична структура якого містить емотивно-логічну сему 'відповідність нормі', відбулось послаблення емотивності похідного виразу.

Важливою умовою, завдяки якій відбувається скорочення компонентного складу ФО, є традиційність, популярність та загальноживаність таких мовних засобів серед носіїв мови, а також збереження головного стрижневого компонента вихідного фразеологізму. Скорочення найчастіше зазнають другорядні в семантичному відношенні компоненти. Лаконічність фразеологічної одиниці у процесі редукції або скорочення компонентного складу підвищує її сполучувальні властивості.

Фразеологізм *j-n. bis aufs Tz kennen, er peinigt einen bis aufs Tz* [15, с. 1097] – «знати щось від початку до кінця (досконально)»; (розм.) «остаточно замучити когось» і похідна ФО *bis ins (або bis zum) Tezett* – (ugs.) «*bis ins kleinste Detail, ganz genau; vollständig*» [14, с. 1530] характеризуються предметно-логічною семою 'остаточно', 'повністю'. Через скорочення компонентів ВФО відбулась деактуалізація емотивно-логічних сем 'замучити когось, розізнити', що спричинило послаблення емотивності похідного фразеологізму, а також зміну негативної оцінки на невизначену.

У нашому дослідженні у ході структурно-семантичного розвитку фразеологізмів зафіксовано зміну емотивного тону вихідних ФО внаслідок скорочення компонентного складу, напр.: *die Sache hat weder Hand noch Fuß* (невдоволення) → *das hat Hand und Fuß* (схвалення); виявлено також приклади фразеологічних дериватів, які фіксують модифікацію емотивної оцінки при таких структурно-семантичних змінах, як звуження, напр.: *er läuft (flucht) wie ein Bürstenbinder* → *wie ein Bürstenbinder* (зміна негативної оцінки на амбівалентну).

Скорочення компонентного складу вихідного фразеологізму слугує також механізмом послаблення тривалості емотивності ФО. Розглянемо це положення на прикладах наступних дериватних пар, в яких редукування дієслівного компонента у формі *Präsens* спричинило відповідно скорочення тривалості емотивності похідного виразу:

- *jmdm. mit Rat und Tat beistehen* → *mit Rat und Tat*;
- *kein Schwanz war da* → *kein Schwanz*;
- *jmdn. auf Schritt und Tritt beobachten* → *auf Schritt und Tritt*.

Щоб встановити наявність у наведених прикладах, зокрема вихідних ФО, семи тривалості у формі *Präsens* скористаємось методом підстановки лексичного показника тривалості типу *lange*, який застосовувала у своїх дослідженнях Є. Й. Шендельс [11]. Такий метод можна, на наш погляд, використати й у фразеології, порівняймо: *jmdn. auf Schritt und Tritt beobachten* → *jmdn. auf Schritt und Tritt (lange) beobachten* (довго стежити за кожним кроком когось).

Доволі поширеними у німецькій мові є випадки звуження компонентного складу прислів'їв, приказок. Наприклад: *Blinder Eifer schadet nur* → *blinder Eifer* [9, с. 66]; *Lieber ein Ende mit Schrecken, als ein Schrecken ohne Ende* → *ein Ende mit Schrecken* [9, с. 69]; *Ein alter Fuchs geht nicht zum zweiten Mal ins Garn* → *ein alter Fuchs* [9, с. 89]. Варто зауважити, що при такому способі звуження вихідного фразеологізму образна основа у наведених прикладах залишилася незмінною.

Скорочення відомих прислів'їв, афоризмів тощо є проявом мовного соціоцентризму, коли мовець, по-перше, солідаризується з думкою колективу і спирається на силу традицій в якості аргументу, по-друге, випускаючи ті чи інші компоненти ФО, мовець впевнений, що його зрозуміють, оскільки скорочені та вихідні ФО мають однакове значення, наприклад: *Wer zuletzt lacht...* (вихідна форма: *Wer zuletzt lacht, lacht am besten*); *Wer nicht wagt...* (*Wer nicht wagt, gewinnt nicht*) [13, с. 57].

Висновки. Таким чином, унаслідок скорочення компонентного складу ФО відбувається модифікація твірної одиниці і посилення узагальнено-метафоричного змісту новоутворених фразеологізмів. Редукування ФО супроводжується їх структурною перебудовою, внаслідок чого вони стають зручними з погляду їх дослідження в динамічному розмовному мовленні.

Література:

1. Бабкин А. М. Русская фразеология, ее развитие, источники и лексикографическая разработка : автореф. дисс. докт. филол. наук : 10.02.01 / А. М. Бабкин. – Русский язык. – Л., 1968. – 26 с.
2. Білоноженко В. М. Функціонування та лексикографічна розробка українських фразеологізмів / В. М. Білоноженко, І. С. Гнатюк ; АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. – К. : Наук. думка, 1989. – 155 с.
3. Гурко М. З. Категорія інтенсивності в сучасній німецькій фразеології (на матеріалі фразеологічних одиниць тематичної групи «інтелектуальні здібності людини») : автореф. дис. канд. філол. наук : 10.02.04 / М. З. Гурко; Запоріз. нац. ун-т. – Запоріжжя, 2006. – 19 с.
4. Єрмоленко С. Я., Бирик С. П., Тодар О. Г. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / За ред. С. Я. Єрмоленко. – К. : Либідь, 2001. – 224 с.

5. Колоїз Ж. В. Українська оказіональна деривація : [Монографія] / Жанна Василівна Колоїз. – К. : Акцент, 2007. – 311 с.
6. Косякова Ю. Г. Фразеологические единицы эмотивной семантики как фрагмент национальной языковой картины мира : дисс. канд. филол. наук : 10.02.01 / Косякова Ю. Г. ; Омск, 2006. – 218 с.
7. Неровня Н. М. Як змінюється фразеологізм / Н. М. Неровня // Культура слова. – К. : Наукова думка, 1985. – Вип. 29. – С. 51–54.
8. Німецько-український фразеологічний словник / [уклад. В. І. Гавриць, О. П. Пророченко]. Т. 1. – К. : Рад. шк., 1981. – 416 с. ; Т. 2. – К. : Рад. шк., 1981 – 382 с.
9. Німецько-українсько-російський словник-довідник. Словник-довідник з фразеологічної деривації на основі існуючої фразеології німецької мови з перекладом прикладів на українську та російську мови / [уклад. С. Н. Денисенко]. – Вінниця : Нова книга. – 278 с.
10. Смирницкий А. И. Лексикология английского языка : учеб. пособие / А. И. Смирницкий. / Под ред. В. В. Пассека. – М. : Изд-во МГУ, 1998. – 260 с.
11. Шендельс Е. И. Многозначность и синонимия в грамматике (на материале глагольных форм немецкого языка) / Е. И. Шендельс. – М. : Высшая школа, 1970. – 204 с.
12. Щербачук Л. Ф. Фразеологічне новаторство Олеса Гончара / Л. Ф. Щербачук // Вісник Харківського національного університету. – № 149. – Харків, 2000. – С. 638–641.
13. Palm C. Phraseologie. Eine Einführung / C. Palm. 2. Aufl. Tübingen : Gunter Narr. (Narr Studienbücher), 1997. – 130 S.
14. Duden. Deutsches Universalwörterbuch / hrsg. und bearb. / vom Wissenschaftlichen Rat und Mitarbeitern der Dudenredaktion. Leipzig ; Wien ; Zürich : Dudenverl., 2002. – 1816 S.
15. Röhrich L. Lexikon der Sprichwörtlichen Redensarten / L. Röhrich : in 2 Bd. – 4 Aufl., Freiburg-Basel-Wien : Herderverlag, 1976. – В. 2. – S. 639–1256.
16. Wörterbuch der Deutschen Gegenwartssprache. Hrgs. v. Ruth Klappenbach und Wolfgang Steinitz. Lieferungen 1-35 (A-P). – Berlin : Akademie-Verlag, 1961–1975. – 2810 S.
17. Online-E-Deutsch Wörterbuch für Redensarten : <http://redensarten-index.de/suche.php>

УДК 811.11

А. В. Прокопченко,

Національний технічний університет України «КПІ», м. Київ

ДОСЛІДЖЕННЯ КАТЕГОРІЇ ЕМОТИВНОСТІ У КОНТЕКСТІ АНТРОПОЦЕНТРИЧНОЇ ПАРАДИГМИ СУЧАСНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

У статті розглянуто етапи дослідження категорії емотивності. Проаналізовані основні підходи до вивчення поняття емотивності. Підкреслюється необхідність узагальнення та систематизації існуючого наукового доробку у галузі емотології. Відзначається наявність розбіжностей думок лінгвістів щодо необхідності дослідження емоцій у мові. Дається коротка характеристика діяльності Волгоградської школи лінгвістики емоцій. Виявлено основні досягнення вітчизняної та зарубіжної емотології за останні роки.

Ключові слова: емотивність, категорія, емоції, емотологія.

В статье рассмотрены этапы исследования категории эмотивности. Проанализированы основные подходы к изучению понятия эмотивности. Подчеркивается необходимость обобщения и систематизации существующего научного наследия в области эмотологии. Отмечается наличие разногласий лингвистов о необходимости исследования эмоций в языке. Дается краткая характеристика Волгоградской школы лингвистики эмоций. Выявлены основные достижения отечественной и зарубежной эмотологии за последние годы.

Ключевые слова: эмотивность, категория, эмоции, эмотология.

The article investigates the research stages of the category of emotivity. The main approaches to the studying of the concept of emotivity are analyzed. The need for generalization and systematization of the existing scientific heritage in emotiology is specified. The article also provides the information about the disagreements among linguists concerning the necessity of studying emotions by linguists. The article also contains a brief description of the Volgograd school of linguistics of emotions. Also this article specifies the basic achievements of domestic and foreign emotiology in recent years.

Key words: emotivity, category, emotions, emotiology.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку мовознавства характеризується поступовою зміною базисної наукової парадигми, революційним поворотом до розгляду мовних явищ в антропоцентричному руслі. Спостерігається тенденція досліджувати мову в нерозривному зв'язку з емоціями, мисленням, свідомістю, пізнанням, культурою, світоглядом як окремого індивідуума, так і мовного колективу, до якого він належить. Перехід від системно-структурної парадигми до антропоцентричної призвів не тільки до нового розуміння і трактування традиційних лінгвістичних понять, але й зумовив появу нових напрямів лінгвістичних досліджень.

Одним із пріоритетних наукових напрямів сучасних лінгвістичних розвідок багатьох вітчизняних та зарубіжних мовознавців є різнобічне вивчення питань аксіологічної (Є. Ф. Серебреннікова, Л. Г. Вікулова, Ю. М. Малинович та ін.), гендерної (Н. Д. Борисенко, Ю. П. Мельник, А. П. Мартинюк та ін.) та комунікативної (Ф. С. Бацевич, Т. А. Космеда та ін.) лінгвістики. Але будь-яке дослідження у цих напрямках не можливе без детального вивчення емоцій загалом та емотивних аспектів мовних одиниць зокрема. Саме цим пояснюється наявність наукових робіт, присвячених дослідженню категорії емотивності (докторські дисертації: Л. Г. Бабенко, В. І. Болотов, С. Г. Воркачов, В. І. Жельвіс, С. В. Іонова, Н. А. Лук'янова, Ю. М. Малинович, С. А. Нушикян, Р. С. Сакієва, О. Є. Філімонова, В. І. Шаховський; кандидатські дисертації: І. В. Бидіна, А. А. Водяха, Т. А. Графова, П. А. Долгіх, Н. А. Намталішвілі, М. М. Панченко, Я. А. Покровська, І. В. Томашева, І. І. Чесноков). Особливо увага приділяється дослідженню категорії емотивності на різних мовних рівнях, зокрема на фонетичному, на якому емотивність тісно пов'язана зі звуком і значенням, інтонацією й наголосом (С. А. Нушикян, І. П. Пальянов); морфологічному, який апелює до морфем, що містять емотивні семи (О. Есперсен, Г. Морченд, І. Арнольд); лексичному, на якому досліджується емотивно маркована лексика (Л. Г. Бабенко, Н. О. Лук'янова, А. М. Троцюк) та на синтаксичному, на якому вивчаються конструкції емотивного синтаксису (О. В. Олександрова, Ю. М. Малинович).

Актуальність нашого дослідження зумовлена посиленням інтересом сучасних мовознавців до дослідження особливостей реалізації категорії емотивності у мові, що створює необхідність узагальнення та систематизації існуючого наукового доробку щодо даної тематики.